

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים מ' עמוד א'

בגמ', אמר רבא וכו' ומי פירות אינן מחמיצין, והדר ביה אביי מההיא דכל אגב מדלייהו לא מחמיצין.

[א]. וכתב הר"ן (ח"ה ר"ן בסוג'): "אע"ג דלא צריכי להא דאביי (דקיי"ל כרבא) דמי פירות נינהו ואין מחמיצין, אפ"ה סמכין עליה לענין חטין שנפלו עליהן מים דאגב נזלייהו לא מחמעי ולא חיישי' להו אלא כשהמים מתעבין

בהן, ומשום הכי לא חיישינן כשהגשמים יורדין על הקמות ועל העומרים **דאגב נזלייהו הוא**, אבל ליכא למימר דמשום דמחוברין נינהו לא חיישינן להו דהא אמרינן לעיל דלא היתה לו שעת הכושר היכי דמי כגון דאחמיץ במחובר, כ"כ החכם ר' דוד בר ראובן ז"ל, ע"כ.

ולכאורה משמע מדברי הר"ן, דהיכא דהמים מתעבבים יכול להחמיצן גם אם אין המים מרובים, אמנם **הריקאנטי** (סימן קס"א) כתב: "רבי אליעזר ממיץ פסק **בחסים הנמצאים בשוק לקנותם וגשמים נזלים עליהם אין לחוש עליהם**, דהא דאמר' אין לותתין את השעורים בפסח פי' לזלף בהם מים דוקא שעורים דלא שרירן אבל חטים דשרירן קיימא לן כרבה דאמר מצוה ללותת, ועוד אמר כל אגב מדלייהו לא מחמיצין, ודוקא זילוף כעין לתיתה שאין במים כדי להחמיץ אבל אם ירדו עליהם רוב גשמים ושק של חטים שריו בגשמים ושריתן מרובה האוכלן בכת ואף על גב דלא נתבקעו דלא בעי' בקיעה אלא בליתיה דזילופה מועטת אבל במקום שרייה מרובה אפי' לא נתבקעו". **והבית יוסף** (סי' תס"ז) הביא הלכה זו קצת באופן אחר מהאגור בשם היראים, אך כהנ"ל הביא בשם **הגה"מ** (פ"ה מחז"מ ה"ר), **וכל בו** (סי' מ"ח).

ומשמע, דרק היכא שהיה שריו במים יש לחשוש, אך בדרך דליפתן אף כשהיו מרובים אין לחשוש, וודאי לא בעת שהיו מחוברים עדיין. אמנם, בשו"ת **אבני נזר** (או"ח סי' תקכ"ט) בתשובה להג"ר **מרדכי מנחם** [מענדל זילברשטיין אבד"ק¹] **מווארקא** זצ"ל, מחמיר בחטים מחוברים שהיה עליהם שינוי במראיתם מהגשמים, ולאחמ"כ בעודם מחוברים נתייבשו וחזרו למראיתם, ומבאר, דמה שנקטו הראשונים כל אגב מדלייהו לא מחמיצין, הוא רק כשאין ניכר בעין כלל, אין צריך לחשוש, אך היכא שהיה שינוי שניכר בעינים, אף שחזר למראיתו, חיישינן שהחמיץ ואסורים, עיי"ש, וראה מה שהביא הג"ר **מאיר מאזוז** שליט"א משו"ת **שמחת כהן** (או"ח סי' קכ"א) להתיר באותו אופן שמיירי האבני נזר, מדין ספק ספיקא, עיי"ש, אך האבני נזר מוכיח שיטתו מדברי הרשב"א, יעו"ש.

בגמ', א"ל ר"נ מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא, דהא בי רב הונא לתתי ובי רבא בר אבין לתתי.

[ב]. הנה דעת **הרמב"ן** (מלחמות דף י"א ע"א מדפי הרי"ף), הובא **במגן אברהם** (סי' תע"א סק"ה) דעיסה שנלושה במי פירות בלא מים אינה כשרה למצות חובה, מחמת ב' טעמים, האחד, דהוה מצה עשירה ואינה לחם עני. והשני, **דאינה באה לידי חימוץ**, וכל שאינה באה לידי חימוץ אינו יוצא בה חובת מצה ולא סגי במה שהוא מין הבאה לידי חימוץ.

והכריח **השפת אמת** בסוגיין (ד"ה אין לותתין שעורין בפסח, הראשון) **דלפי זה אין יוצאין בפת חלוט בליל פסח**, דכיון דחלטי' לקמח שוב אינו בא לידי חימוץ (לעיל ל"ט), וא"כ אינו יוצא בה ידי חובת מצה, ומה שהתירו לעשות כן הוא רק לשאר ימי הפסח. ובזה יישב הא דמקשה התם אברייא דאין לותתין בפסח, מהא דקאמר **דיוצאין** בפת נקי' בפסח, וביאור קו' הגמ' כך הוא, דאי דבריק, דאי אפשר שתהיה פת נקיה בלא לתיתה כדאמר רבא לקמן, היאך **יוצאין** בפת נקי, והלא פת חלוט אין יוצאין בו ורק כשר לשאר ימי הפסח. דאין לומר דאיירי שחלטי' לקמח דאינו בא לידי חימוץ, אלא דכיון דאינה באה לידי חימוץ אינו יוצא ידי חובתו בפסח, וא"כ ל"ש לומר דיוצאין בפת נקי' בפסח בכה"ג, עכתו"ד.

[ג]. וחתנו הג"ר **יעקב מאיר בידרמן** הי"ד זצ"ל הקשה שם בהגה"ה בסוגריים, דבגמ' יבמות (מ.) מפורש, **שיוצאין ידי חובת מצה בפת חלוט**, דקאמר שם בגמ' "אלא חלוט מצה היא דקאמרין, למאי הלכתא, לומר **שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח**, אף על פי דחלטיה מעיקרא, **כיון דהדר אפייה בתנור** לחם עוני קרינא ביה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח", אלמא דיוצאין בחלוט ואף שאינו באה לידי חימוץ. ותירץ דביבמות איירי בשחלטו להעיסה, שהיתה ראוי לבא לידי חימוץ בשעת הלישה, אבל אם חלטו לקמח שאינו ראוי לחמץ בשעת לישא אינו יוצא ידי חובתו לפסח, ובסוגיין מיירי שחלטו לקמח או אפילו לחטים.

ולכאורה בעניי נראה דתירוצו דחוק מאוד, דא"כ מאי מקשה הגמ' מיוצאין בפת נקיה על דין חלוט, דאולי אפשר כוונתו המתיר פת חלוט היה בעיסה, ואין יוצאין בפת נקיה, הוא חליטה לפני העיסה, בעודם חטים דהלא רוצה להפריד המוץ מהחטים כדאמר רב נחמן.

ועוד יפלא על הגאון הגדול כל רז לא אניס מיניה הי"ד, דאם הביא הגמ' ביבמות, מדוע לא הביא את דברי **התוס'** שם (ד"ה כיון דהדר) שמקשים מסוגיין, וב' תירוציהם לכאורה אינם עולים במכוון עם פירושו של השפת אמת, וז"ל התוס' שם: "והא דאמר בפ' כל שעה לחם עוני פרט לחלוט ואשישה, אר"ת **דהתם בלא הדר אפייה בתנור**, ועוד אר"ת **דהתם בחלוט גדול** דומיא דאשישה ולא חשיב לחם עוני לפי שהוא גדול ולא משום דחלוט, א"נ התם בביליתו קשה והכא בביליתו רכה כגון סופגנין או חלת המשרת דמפרש התם דהיינו חלוט של בעלי בתים דלא מחייב בחלה ולא חשיב לחם אלא על ידי אפיה ולהכי חשיב שפיר לחם עוני אף על גב דחלטיה אבל בליתו עבה מיפסל לעשות דחשיב לחם עשירות אפי' לא הדר אפייה".

ומוכרח דתוס' פירשו התם ביבמות דיוצאין בפת חלוט, לתי' א' כשנאפה אחר החליטה בכל אופן, לתי' ב' בלחם חלוט קטן שהוא לחם עני אף ללא אפיה נוספת לאחר מכן, ולתי' ג' בבילילה רכה. וחזינן תרתי מהתוס', ראשית דיוצאין בפת חלוט, והב' שהם לא חילקו בין חלוט בעודו

¹ לאפוקי ממי שציין בטעות, שהתשובה היא **לאדמו"ר מאוטבובצק רבי מרדכי מנחם קאליש** זצ"ל בן הרה"ק **רבי שמחה בונים** זצ"ל וחתן הרה"ק **רבי בצלאל אייר דנציגער מלאדז'** זצ"ל, שהתגורר באותם ימים בווארקא, וכונה האדמו"ר **מווארקא**, ורצו להביא ראיה כי האבני נזר לא מזכיר את השם **מענדל** גם כן, שכן מכנהו במספר תשובות אחרות. אך ברור שהכוונה לאבד"ק **ווארקא**, ולא לאדמו"ר **מווארקא**, שמוזכר בתשו' אבני נזר יו"ד סי' תס"ה רבי מרדכי מנחם **מענדל** קאליש האדמו"ר מאוטבובצק **מווארקא**, ולעומת זאת את תלמידו הגרמ"מ זילברשטיין שקודם כיהן בווארשה מכנה האבנ"ז פעם נוספת ללא השם **מענדל** באעה"ז סי' מ"ט הרב וכו' מרדכי מנחם זילברשטיין דומ"ץ ווארשה, ושם בוודאי הכוונה אליו.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

קמח, לחלוט בעשותו כבר בצק כמו שחילק הגרי"מ הי"ד, וחילוק זה היה פשוט ביותר לחלק בין סוגיין לגמ' ביבמות, והיה על התוס' לאומרו, ודו"ק.

[ד]. ועלה בדעתי בס"ד דאולי יש ליישב קושיית הגרי"מ על השפ"א בדרך אחר, דהא לעיל בגמ' (ל"ו) פריך מדוע אין לשין מצות בפושטין, ומנחות לשין בפושטין, ומשני, דכהנים זריזין ויכולין לדקדק בזמן שלא יחמיץ משא"כ באינם זריזין. ופריך עוד, א"כ שיוכלו ללנות חטים למנחות, דכהנים זריזין, ומשני דאי אפשר לעמוד על שיעור לתיתה אפילו לזריזין, ופריך בגמ' והלא לשה כשרה בזר **דרכ מקמיצה והילך הוי מחויב להעשות על ידי כהן**, ומשני דנעשית במקום זריזין, ומסיק בגמ' דהשתא י"ל דלתיתה דחטים אינה אפילו במקום זריזין, דיכולה להעשות אף מחוץ לקודש. **ומשמע דכעת הגמ' סוברת, דאף בליתיה יכולין הכהנים הזריזין לעמוד על שיעורה, רק לתיתה דחטים אינה נעשית במקום זריזין דנעשה מחוץ למקדש**. והנה התם ביבמות, מיירי מליתיה **לשיירי המנחה** שהוא **אחר הקטרת המנחה** שחייבים הכהנים לאוכלה מדין והנותרת וגו', וא"כ אולי הכהנים הזריזין יכולין ללנות בשיעור כזה, שעדיין יהיה ראוי לחימוץ לאחריו, משא"כ בכל אדם שאינם יכולים לעמוד על שיעורו, ולק"מ מליתיה שיירי מנחה שעדיין כשר לצאת יד"ח מצה, לסוגיין שמיירי בליתיה לכל אדם, ודו"ק. אך גם על חילוק זה, יוקשה מש"כ לעיל על הגרי"מ בידרמן דלמה התוס' לא חילקו באופן כזה בפשטות, ומשמע מהתוס' דאין נפק"מ בין חלוט דסוגיין לחלוט דמנחות, גבי לצאת יד"ח מצה, ואכתי צ"ע. [ועי' בקובץ שיעורים להלן (דף מ"ד. אות קע"ו-קע"ז) שעמד בדברי רמב"ן אלו באריכות גדולה, והסיק באופן אחר מהשפ"א, דהיכא שהיה ראוי אף בתחילה להחמיץ, סגי אם הוא מין דגן, עיי"ש].

פסחים מ' עמוד ב'

בגמ', ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא, שריא רבא לזבויי רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים וכו', הדר אמר רבא לזביניהו קבא קבא לישראל, כי היכי דכליא קמי פיסחא.

[ה]. ובגמ' ע"ז (ס"ה:) יש מעשה דומה בדין דין נסך, "ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חביאת דין נסך, שרייה רבא לזבוייה לעובדי כוכבים. איתביה רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנה לעובד כוכבים, ולא יעשנה מרדעת לחמור, אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה; לעובד כוכבים מ"ט לא דלמא אתי לזבוייה לישראל, ה"נ אתי לזבוייה לישראל הדר שרא **למיטחינהו ולמפיניהו ולזבויניהו** לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל". ופירש"י דאז בוודאי ישראל לא יקח אותו מהנכרי מדין פת פלטר. וכתבו **התוס'** שם בעבודה זרה, דרבה בר ליואי הקשה בפעם אחת על רבא בהוראה זו שהורה ב' פעמים בחדא מחתא, דאי אפשר לומר דרבא טעה ב' פעמים באותו דין, עיי"ש.

והקשה **התורת חיים** שם בעבודה זרה, דמדוע בעובדא דידן בחמץ לא קאמר רבא שיאפו חמץ את החטים ואז ימכרו לנכרי, אלא סגי בקבא קבא, ובוי"נ החמיר ביותר, דלעשותו פת ואז למכרו לנכרי. ומבאר, דלמכור קבא קבא עדיף מלטחון ולאפות ולמכור הכול, דקבא קבא אמרין דאף אם הישראל יקנה ממנו, אכתי יאכלנו לפני הפסח, עיי"ש, וצ"ב. אמנם עיקר קושייתו תליא בפלוגתת הראשונים, מה היו החטים דהכא, דהלא אי נבקעו הלא ניכר שהם חמץ וליכא למיחש שישראל יקנה אותם לפסח, ואי לא נבקעו אז איסורם אינו ברור כמו תערובות היי"נ, וא"כ אולי לכך לא הצריך לטוחנם ולאפותם, כדהתם. וראה מה שכתב **רבינו יהונתן מלוניל** (דף י"א ע"ב מדפי הרי"ף): "כי היכי דכליין קמי פיסחא, וא"ת למאן דפסיק לעיל כשמואל דנתבקעו נתבקעו ממש, אבל לא נתבקעו מותרין, ואם כן אמאי מקשי לרבא מהאי דכלאים, דהא לא דמי, דאי הני חיטי דטבעי הוו מתבקעין ממש הרי ניכר לכל, ואם אינם מתבקעין ממש אלא שאם היו מניחין אותן על פי הביב היו מתבקעין, **אפילו לישראל שרי**. הא לא קשיא, **דמיירי שהיו בהן גרגרי חטים שהיו מתבקעין לגמרי, אך היו מעורבין עם שאר החטים**, ולא היו ניכרין כלל למי שלא ידע שנפלו במים, לפי שאינו מחפש, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן בדבר דלא נפל ביה ריעותא, ואיהו לא ידע דנפל בה ריעותא, ולפי שאסור חמץ במשהו אסור הכל **אם יטחנו אותו כאחת**". וא"כ כל זמן שלא יטחנו כאחת, אז החטים שנבקעו נתערבו ואינם ניכרין, ולא מוכרח דכעת הוא כבר איסור, כמו היי"נ.

[ו]. וכתב בשו"ת **משנה הלכות** (חי"ג סי' קי"ג): "מקום שהיו שם בהמות טריפות בעדר, וטריפות אלו צריך לחשוב בין מנייתו זה הידוע ובין משאר ניתוחים שעושים טריפה או טריפה מלידה או שנטרפה אח"כ ע"י חי' הדורסת וכיוצא בו, באופן שלא הי' בעדר ששים נגד הטריפות, כה"ג כל החלב והגבינה טריפה למפרע ואסור לשנות החלב כמבואר בש"ע סי' פ"א, ואם יש גבינות שנעשו מחלב זה אסור לאכלם, **ומותר למכור החלב או הגבינה לעבו"ם אלא שיקחו הקופסאות של אחרים או ירוקנו באופן שלא יבאו בני ישראל לידי מכשול** כמו דמבואר בההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא ואמר רבא לזביניהו קבא קבא לישראל כי היכי דכליא קמי פיסחא, ובכותח ל' יום קודם הפסח, והגם שאפשר דיש כאן איסור תורה ומ"מ לענין סחורה יש להקל ככל איסורי דרבנן שמותר לסחור בהם, ובפרט כי כה"ג מקרי נדמן שמותר אפילו באיסורי דאורייתא למכור לעבו"ם במקום שאין חשש לטעות".

ולכאורה היה לו לציין לגמ' בעבודה זרה ולא לגמ' דילן, דאם רוצה להורות שיניחו בכלים של נכרי, שיראה כחלב עבו"ם ובני ישראל לא יעשו עולה לקנות חלילה חלב נכרי, משם ראייתו שהתיר רבא למכור פת שנראית כפת עבו"ם וכפי' רש"י הנ"ל, אך אין לו שום ראיה ממעשה דילן, ומסתמא זו היתה כוונתו.